

A gesztusokat nem lehet jegyzőkönyvben megörökíteni

IMRE LÁSZLÓVAL JUHÁSZ TIBOR BESZÉLGET

Juhász Tibor: Tanár Úr 1978 és 1991 között szerkesztette az *Alföld* folyóirat tanulmányrovatát, a szerkesztőség tagjaként ekkoriban közvetlenül is érintették az idén 50 éves Debreceni Irodalmi Napok [DIN] szervezésének és lebonyolításának kérdései. Hogyan gondol vissza erre az időszakra?

Imre László: 1992 nyarán lettem vendégprofesszor Helsinkiben, de a zökkenőmentes átállás érdekében már korábban megkezdtem a szerkesztői feladataim átadását, ezzel összefüggésben a DIN-től egyre távolodtam ebben az időszakban. Mindazonáltal az elutazásom előtti években több fontos információ birtokában vettem részt az eseménysorozat évi rendszerességgel megrendezett alkalmain, igaz, felkérést egyszer sem kaptam arra, hogy előadást tartsak vagy hozzászóljak. De egyetlen egyszer mégis hozzászóltam, a '91-es *Felszabadult-e a magyar irodalom?* című tanácskozáson. Érdekes módon a megnyilatkozásomat végül kihagyták a konferencia szerkesztve megjelent szövegéből. Lehet, hogy nem túlságosan tetszett az álláspontom az illetékeseknek, ugyanis emlékezetem szerint azt fejtegettem, hogy felszabadult ugyan a magyar irodalom a szovjet nyomás alól, de egyelőre korántsem biztos, hogy a felszabadulás felvirágzást hoz. A Bach-korszakra utaltam, hiszen 1849-től egészen 1861-ig elképesztően szigorú cenzúra működött az országban, mégis számos remekmű született (gondoljunk csak Arany balladáira, *Az ember tragédiájára*, Kemény Zsigmond és Jókai Mór legjobb műveire), és szó sem volt arról, hogy 1862-ben előhúzták volna az asztalfiókba rejtett remeklékeket. A Kádár-korszakra visszatérve, politikai pikantériából persze voltak, akik visszavonultak a nyilvánosságtól, ugyanakkor a rendszerváltás idejére már napvilágot látott többek között Esterházy Péter vagy Oravecz Imre több fontos szövege is, és Ottlik Géza sem írta meg a cenzúra megszűntével vérbő véleményét a szocializmusról.

Az irodalmi élet szabadsága ettől sokkal komplexebb. Hogy problematizálta-e valaki az állításom helyességét, és emiatt tekintettek-e el a hozzászólásom lejegyzésétől, nem tudom, annyit azonban mondhatok, hogy egy ilyen hagyományú városban, mint Debrecen, nem meglepő, ha felbukkannak az irodalmi élet jeles alakítói, és sokszor merészen látszó témákkal kapcsolatban fejtik ki álláspontjaikat, ezt pedig egy nagy és érdeklődő közönség előtt teszik. Magam is élvezettel hallgattam őket, illetve lelkesen vettem részt az előadásokat követő bankettekben is, ahol aztán kötetlenül lehetett beszélgetni mindenkivel, még azokkal is, akikről tudtuk, hogy a besúgóhálózat tagjai. Emlékezetem szerint különben ez nem eredményezett nagy összezördüléseket közöttünk, hiszen, mint mondtam, tisztában voltunk azzal, hogy kinek van jelentési kötelezettsége, és még mi nyugtattuk őket, hogy ne érezzék rosszul magukat emiatt. Mert amúgy egyikünk sem kívánta megtámadni a szovjet laktanyákat, az meg, hogy én például nem vagyok igazi marxista, a napnál világosabb volt, annál is inkább, mert Görömbei András volt a legközelebbi barátom. Tehát mi, a lap szerkesztőbizottsá-

gának tagjai fokozott mértékben voltunk jelen a rendezvényeken, jóllehet engem személy szerint se a szervezés, se a lebonyolítás kérdései nem foglalkoztattak igazán.

Juhász Tibor: Évről évre nemcsak olyan pártfunkcionáriusok ültek a közönség és az előadók soraiban, mint például Dobozy Imre, aki először titkára, majd '75-től szinte haláláig, '81-ig volt a Magyar Írók Szövetségének elnöke, hanem a vezető irodalmárok is rendre képviselték magukat az eseményeken. Dobozy '75-ben, a DIN megnyitóbeszédjében arra utalt, hogy a korabeli magyar próza teljesítményét firtató cívisvárosi tanácskozás az Írószövetség következő közgyűlését készíti elő. Mekkora önállósága volt az *Alföld* szerkesztőségének a témaválasztásban? Tanár Úr említette az imént, hogy nem érdeklődött különösebben a szervezés és a lebonyolítás iránt, de fel tud-e idézni nehézségeket, sajátosságokat ebben a tekintetben?

Imre László: A szerkesztői megbízatásom előtti években, amikor egyetemi tanársegédként látogattam a DIN alkalmait, a szervezés kérdései még annyira sem érdekelték, mint szerkesztőként. Ami azt illeti, '78 után sem voltak bővebb információim azokról a döntésekről, amelyek következtében például kialakult a meghívottak névsora. Valószínűnek tartom, hogy a megyei tanács kulturális osztályára összehívták a pártbizottság képviselőjét, az írócsoport titkárát [tudniillik, ahol több írószövetségi tag volt egy városban, ott írócsoportok alakultak, amelyek élén a titkár állt], illetve a főszerkesztőt, akik aztán közösen felterjesztették az elképzeléseiket a minisztérium irányába. Ott gyorsan meghozták a végső döntéseket, hiszen már hónapokkal az adott évben rendezett DIN előtt tudni lehetett a témát, de emlékezetem szerint az előadók névsorát ilyen korán még nem hozták nyilvánosságra.

Juhász Tibor: Meglátása szerint milyen célkitűzésekkel indult útjára a rendezvényesorozat? A koncepció hogyan változott a későbbiekben? Amennyiben változott, mik lehettek a változások mozgatórugói?

Imre László: Megvallom, én ezen nem gondolkodtam különösebben. Azt nem állítom, hogy nem érdekelt a kérdés, de sajnos nem készítettem olyan feljegyzéseket, amelyek közelebb vihetnének egy alapos válasz megfogalmazásához. Az biztos, hogy ebből a szempontból is fontos a főszerkesztők személye, hiszen beleláttak a felsőbb szinteken zajló döntéshozatalba, és végül ők döntötték el, hogy az általunk, a rovatvezetők által kiválasztott írások megjelenhettek-e a lapban, így a felelősség terhét végeredményben ők viselték. Ahogyan a kérdésében már utalt rá, az első, '71-re datálható DIN-en is ott voltam, illetve az egy évvel későbbin is, amely különösen felkeltette valamennyiünk figyelmét, hiszen határozottan lehetett érezni, hogy a fellépőknek, a hozzászólóknak milyen érzelmi kapcsolódásai vannak az adott témához, és az ezeknek való hangadás után milyen politikai reakciókat vált ki a hatalom képviselőiből. Kiss Ferenc irodalomtörténész, az újraformálódó nép-nemzeti ellenzék egyik meghatározó képviselője, aki több évet ült börtönben '56 után, akkoriban már a fővárosban dolgozott a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetében, és Debrecenbe utazott a tanácskozásra. Hozzá is szólt az elhangzottakhoz, Lukács Györgyről beszélt, akit „belföldi turistának” nevezett. Erre Király István, aki

a tanácskozás elnöke volt, egyenesen felsikoltott. Valósággal rárontott Kiss Ferencre, és úgy értelmezte a kijelentését, mintha a Lukács-hoz hasonló családi háttérű és ideológiai alapállású esztétákra is pejoratívan vonatkozna, azaz úgy látta, hogy a felszólaló voltaképpen zsidóellenes kitétel megfogalmazását engedte meg magának. Kiss Ferenc nem reagált, a tanácskozás pedig a maga medrében haladt tovább, mígnem a végeztével felálltunk az asztalok mellől, hogy kisebb csoportokba rendeződve folytathassuk tovább az eszmeeserét. Én Kiss Ferencék környékén foglaltam helyet, ezért közelről láttam, hogy Karinthy Ferenc odamegy Kiss Ferenchez, és megsimogatja a fejét. Akár egy gyereknek, mintegy vigasztalólag. Egyikük sem mondott semmit, és én sokat gondolkodtam azon, hogy az a mozdulat, valamint az azt követő csönd vajon mit jelenthetett. Szerintem Karinthy Ferenc ezzel azt akarta kifejezni, hogy dehogy tartunk téged antiszemitának, ne vedd túlságosan komolyan a zsidóellenesség vádját. Egyébként Kiss Ferenc Kosztolányi-kutató volt, és valószínűleg a Babits–Kosztolányi–Juhász Gyula-ügyekkel kapcsolatos vizsgálódásainak köszönhetően kerülhetett közelebbi kapcsolatba Karinthy Ferencel, aki talán a simogatás gesztusával arra is emlékeztette őt, hogy Karinthy Frigyes általában véve nem kedvelte a zsidó származású kommunista korifeusokat. Ekképpen tehát Kiss Ferenc ugyanannak a véleménynek adott hangot a felszólalásában, amelyet Karinthy Ferenc apja, a neves humoristaként elhíresült, egyébként remek író is helyeselt volna. Ezt csak azért meséltem el, mert a gesztusokat, pontosabban azt, amit egy adott helyzetben a gesztusok jelentenek, nem lehet jegyzőkönyvben megörökíteni, éppen ezért a tanácskozások publikált kivonata nem tudja pontosan megmutatni, hogy az értékkülönbségek valójában hogyan is osztották meg a résztvevőket.

Juhász Tibor: Milyen intézményrendszeri közeg állt Tanár Úr szerkesztőségi munkájának idején a DIN mögött?

Imre László: A főszerkesztőnk, Juhász Béla párttag volt, és feltehetőleg nem is szabadott neki elmondania, hogy miként oszlanak meg az együttműködő felek között a szervezési feladatok. Erről tehát nem tudok konkrétumokat, de ez egyébként sem tartozott a nyilvánosságra. Az viszont biztos, hogy az MSZMP-nek volt egy kulturális és tudományos bizottsága, amelyik valamilyen módon beleszólt a DIN szervezésébe, de hogy hogyan, az hozzánk, a szerkesztőkhöz emlékezetem szerint nem jutott el. Hülyeséget azonban nem javasoltak, ezt bizonyítja többek között az is, hogy ha végigtekintünk a DIN tanácskozásainak napirendi témáin és kérdésein, akkor fontos és releváns problémákra, felvetésekre bukkanhatunk. Én, ahogyan sokan mások is, elsősorban szakmai kérdésekkel foglalkoztam a DIN-en, az intézményrendszeri vonatkozásokkal kapcsolatos teendőket, összefüggéseket nem éreztem a magaménak.

Juhász Tibor: A kezdetektől fogva hagyomány, hogy a lapban megjelenik a tanácskozás [az előadások és a felszólalások] szerkesztett anyaga. A tartalmi tömörítés és a stilizálás során a cenzúra műveletei is érvényesültek néha, jöllehet ezt mindig jelezték is a szerkesztők [1984-ben például ezt olvashatjuk a tanácskozás szövegeinek felvezetőjében: „Eltekintettünk Bertha Zoltánnak a tanácskozás témájához nem kapcsolódó felszólalása közlésétől is, továbbá a Kunszabó Ferencétől, aki Németh

László-esszéérzletet olvasott fel, minden kommentár nélkül.]). Ezzel összefüggésben az interjúra való felkészülés során engem meglepett, hogy létezett a „felszólalói jegyek” intézménye, vagyis a hozzászólóknak a jegy kitöltésével már előre jelezniük kellett a szándékukat. Meséljen kicsit erről!

Imre László: Mint ahogyan arra már látenszen utaltam, voltak ugyan felkért hozzászólók, de lehetett jelentkezni is. Ehhez feltétlenül hozzá kell tennem, hogy mindenki szót kapott. Nem emlékszem olyanra, hogy politikai alapon megvonták valakitől a DIN-en a szabad véleménynyilvánítás jogát. Mert ha így lett volna, akkor nem mindig az ellenzéki Csengey Dénes szólt volna hozzá, hiszen ő mondhatni rendszeres, sokunk számára igen-igen kedves résztvevője volt az alkalmaknak. Sőt, arra sem emlékszem, hogy nívótlan hozzászólások hangzottak volna el. Szóval politikai tiltásról nem beszélhetünk, annál is inkább, mert érzésem szerint a politikai és az izlésirányok kiegyenlítették voltak. A DIN-re soha nem lehetett azt mondani, hogy egyetlen érdekcsoport fóruma lenne. Nem azt akarom mondani, hogy egy népi–egy urbánus ütemezéssel adták volna a szervezők a lehetőségeket, de abban mindenki egyetértett, hogy annak igencsak groteszk következményei lehettek volna, ha egyetlen ideológia preferenciái domináltak volna egy, a DIN-hez hasonló nagyságrendű eseménysorozatban. Egyébként a rendszerváltozás utáni évtizedekben érdekesebb lenne megfigyelni, hogy kiket kérnek fel és miért az előadásokra, valamint a hozzászólásokra, hiszen akkoriban mi, a szerkesztőség tagjai nem is nagyon forszíroztuk a főszerkesztőt, Juhász Bélát a háttérinformációkat illetően. Azt éreztük jónak, ha a különböző gondolkodású, eltérő irányzatokhoz tartozó szakemberek egyaránt hangot kapnak.

Juhász Tibor: Mostani gondolkodásával firtatná a szervezés kérdéseit?

Imre László: Nehéz és alighanem lehetetlen egy ilyen kérdésre válaszolni. A hozzám hasonló filoszok arra törekedtek, hogy tevékenységükkel, amely többük esetében is azzal járt, hogy néha szembe találták magukat a regnáló hatalommal, ne ártsanak például a határon túli magyarságnak. Illyés Gyula mondta egyszer, hogy ne löjünk olyan repülőre, amelyen testvéreink ülnek. Ez alatt azt értette, hogy mi innen, Magyarországról szidhatjuk ugyan a román politikai helyzetet, de a határon túli testvéreink fogják viselni a következményeit az ellenzékiekieskedésnek. Azt szerettük volna, hogy áttételes módon, de nagy művészi erővel tudjuk kifejezni álláspontjainkat. Mondok egy példát arra, hogy milyen nehéz is volt már az áttételes kommunikáció is. A '60-as évek elején újra akarták játszani Németh László *Galilei* című drámáját a Nemzeti Színházban, de nem voltak biztosak abban, hogy ezt meg lehet tenni. Végül Kállai Gyulára ruházták át a döntés felelősségét, akiről köztudott volt, hogy magyar–francia szakot ugyan nem végzett, de három évig, amíg ki nem csapták politikai szervezkedésért, ebbe az irányba folytatta tanulmányait. Kállai „szellemes” választ adott. Először is, mondta, a *Galilei* kitűnő dráma. Másrészt viszont ha '36-ban lennénk, akkor az inkvizíció bemutatásából mindenki a Horthy-rendszer kritikáját olvasná ki. De mivel a '60-as években vagyunk, ennél fogva a *Galilei* a Kádár-rendszer megtorló politikájának kontextusában fog értelmeződni, ezért nem javasolja a bemutatását. Egyébként emlékszem, Puskinról is írt drámát Németh László, amit a mozi-filmhíradóban harangoztak be. Volt egy mondat

az alkotásban, ami egyértelműen az elnyomó rendszerben élő, függetlenségét féltő író vallomásaként interpretálható. És úgy vágták meg a tudósítást a filmhíradóban, hogy hallatszott, amint a közönség közbetapsol a vonatkozó mondatnál. Tehát egy Puskinról szóló drámának a '70-es évek környékén olyan volt a bemutatója, hogy ott mindenki tudta azt, hogy melyik szövegrész utal nem is feltétlenül Puskin és a cár kapcsolatára, hanem egy jóval általánosabb, átfogóbb problémára.

Juhász Tibor: Elkülöníthetők-e ciklusok, kijelölhetők-e cezúrák a DIN történetében például a lap és a hatalom relációjának figyelembevételével? Lehet-e egyáltalán, és ha igen, akkor milyen más megfontolások alapján szakaszolni a történetét?

Imre László: Nyilvánvaló, hogy a DIN történetében '89 után, a pártirányítás megszűntével következett be az eddigi legnagyobb fordulat, de ezzel együtt furcsamód az eseménysorozat népszerűsége is csökkent. Nem akarok nagyot mondani, mert nem számoltam meg, hogy konkrétan hány emberről is van szó, de emlékezetem szerint többször is megtörtént a '80-as években, hogy négyszer annyi ember akart bejönni a rendezvényekre, mint amennyi befért volna. Valószínűsítem, hogy a 21. században ekkora tömeget az irodalmi kérdések már nem mozgatnak meg. Éppen ezért is érdekesebb felvetés a számomra az, hogy hogyan lehet szakaszolni például az elmúlt harminc év eseményeit. Egyébként releváns szempont lehet a főszerkesztők felelőssége miatt (erről a későbbiekben még lesz szó) az ő személyeik alapján kialakítani egy szakaszolást. Juhász Bélát követte Márkus Béla, majd hosszú ideig Aczél Géza vezette a lapot, akik mindnyájan jeles, széles körben ismert és elismert szakteknétek, de tény, hogy más-más ízlésbeli preferenciák alapján hozták a döntéseiket, jóllehet 1990 előtt a DIN történetét nagyobb mértékben nem feltétlenül a főszerkesztők tevékenysége alakította. Megjegyzem, ha így nézzük, akkoriban hálátlan pozíció volt a főszerkesztőé, hiszen a felelősséget neki kellett vállalnia, de a beleszólása az események menetébe elég korlátozott volt.

Juhász Tibor: A DIN története szinte megszakítások nélküli, egyedül '81-ben maradt el a tanácskozás, mert az évfolyam második számában megjelent Tóth Erzsébet *Alkalmi vers* című műve, valamint Csalog Zsolt *Melós vagyok, erős vagyok* című szociográfiája, amelyek több szempontból is kivívták a hatalom rosszállását (Márkus Béla, *A politika nyomában. A Debreceni Irodalmi Napok negyedszázada I–II*, Kortárs, 2015/3–4.). Az említett szövegek megjelentetéséért büntetést kapott a szerkesztőség. Ez a példa azt tanúsítja, hogy az *Alföld*ben megjelent szövegek esetenként hatottak az eseménysorozatra. A DIN-en elhangzottak visszahatottak-e magára a lapra? Kérem, járjuk körbe ezt az összefüggést!

Imre László: Azt hiszem, ahogyan az előző kérdés megválaszolásához, úgy ehhez is az elmúlt ötven esztendő anyagának teljes áttekintésére lenne szükség. Egy ember kevés egy ilyen munka elvégzéséhez, célszerű lenne tehát egy munkacsoportot alakítani a DIN történetének elemzésére, hiszen majdhogynem áttekinthetetlen nagyságú ismeretanyagra van szükség ahhoz, hogy ne csak az összefüggéseket vegyük észre, hanem azoknak a tágabb kontextusait is felfejtsük. Így erre a kérdésre jelen

pillanatban nem tudok kielégítő választ adni, jóllehet a lap rovatstruktúrája felőli közelítések izgalmas belátásokhoz vezethetnek. Tudniillik a szerkesztőség működéséből következik, hogy a rovatszerkesztők ugyan felügyelet nélkül, a legjobb tudomásuk szerint végzik a munkájukat, de a végső döntés, mint mondtam, a főszerkesztőé. Ő határozhat arról, hogy a rovatvezetők által kiválasztott szövegek helyet kaphatnak-e a lapban, hiszen őt mentik fel a megbízatása alól, ha a pártban úgy ítélik meg, hogy veszélyes anyagoknak adott felületet [tapasztalataim szerint egyébként az említett főszerkesztők szuverén rovatvezetőkkel dolgoztak, nem igazán fordult elő, hogy felülbírálták volna a szerkesztők döntéseit]. Ezentúl természetesen minden egyes rovatvezetőnek megvannak azok a szerzői, akikkel többe dolgozik együtt, mert például könnyű és gördülékeny az együttműködés, vagy mert kedveli az adott szerző munkásságát. Viszont, hogy a szerzők milyen indíttatásokat kapnak a munkájuk során a szerkesztői javaslatok mellett, azaz milyen ihlető behatások érik őket, azzal kapcsolatban már nem tehetünk ilyen egyértelmű kijelentéseket. Ennek a munkának tehát szükségképpen vannak olyan terénnumai, amelyek véletlenek, esetlegesek, szóval így hirtelen nem is tudom, milyen szempontokat kellene figyelembe venni a körültekintő válasz megfogalmazásához.

Juhász Tibor: A rendezvényt sorozat történetében kimutathatók visszatérő konfliktusforrások, amelyek arra engednek következtetni, hogy a DIN-en elhangzottak több ízben is feszegették a tabukat. Egészen a kezdetektől hozhatók erre példák, gondolok például Kiss Ferenc már idézett megjegyzésére. A '80-as évekből is számos olyan felszólalót említhetünk, például Bertha Zoltán, Csengey Dénes és Elek István személyében, akik megnyilatkozásaikkal rendre képviselték a fiatalok érdekeit, illetve gyakran az előadások szakmaiságát illető kritikáknak is hangot adtak. Az előadások vagy a hozzászólások feszegették inkább a tabukat?

Imre László: A *tájégségek kultúrája és az irodalom* volt a téma a '86-os DIN-en. Fodor András nagyon alapos és rokonszenves bevezetőt tartott, melyben a magyar vidék tehetségpártoló érdemeiről beszélt, a hozzászólások viszont az az évi *Tiszatáj*-botrányt is szóba hozták. A következő évben a film és az irodalom kapcsolata volt a téma, kiváló előadások hangzottak el a tanácskozáson, mégis Sütő András levele váltotta ki a legnagyobb figyelmet. Sütő nem tudott eljönni, de Juhász Béla főszerkesztőnek címzett levelében a következő sorokkal köszönte meg a meghívást: „Sikaszón és Pusztakamaráson is rendre kihunynak a szolgálat lámpásai, és ott is be kell csuknia valakinek az üresen maradt házak ablakait. Ám lehet, hogy ez nem ennyire zord állapot, melyet szavaimmal most futólag érintettem. Ha így van, nektek is részetek van benne, az *Alföld* figyelmének a mi dolgaink irányába. Ha lehet, maradjon ez így a jövőben is. Engem mindig itthon találtak. Számolom az elveszetteket. Baráti öleléssel, Sütő András”. Ez azért érdekes, mert Sütő levelének idézett része az erdélyi magyarság állapotára vonatkozik, és semmi köze nincs a film és az irodalom kölcsönhatásaihoz, mégis ezt idézték a legtöbben.

Juhász Tibor: Profilt váltott-e a DIN '90 után? És ha igen, hogyan?

Imre László: Objektív okok miatt nem tudok válaszolni erre, hiszen '92-ben külföldre távoztam. Ugyan a lap elkötelezett olvasója maradtam, itthoni barátaim tudósítottak is az *Alföld* körüli eseményekről, de hogy pontosan hogyan játszódott le a profilváltás, arról nincsenek empirikus tapasztalataim. A szerkesztőségen belül mindig is voltak világképbéli és szakmai ellentétek, de ezek között dinamikus viszony állt fenn, szóval az eltérő álláspontok megfértek egymás mellett a főszerkesztőcserék ellenére is. Egy biztos – az *Alföld* mindig is következetesen őrizte legjobb hagyományát, egy bizonyos nép-nemzeti felelősségérzetet, illetve az ezzel csak látszólag ellentétes, de valójában abszolút nem kizáró, a legújabb, legavantgárdabb szövegek közlése iránti bátorságot is. Szokták csúfolni is emiatt a lapot, hogy olyan a magyar folyóiratok között, mint egy tanár, hiszen a Debreceni Egyetem oktatói, akik mai napig a folyóirat szerzőgárdájának fontos tagjai, kutatnak, írnak és tudományos nyavalyákkal tömik tele az oldalakat. Ugyanakkor rendre felfedezhetünk az évfolyamokban olyan szövegeket, például Esterházy Péter első publikációját, amelyek relativizálják a rigorózus szemléletet. Hagyományörzés, konzervativizmus és valami nagyon sajátos nyitottság. Azt hiszem, ez levezethető Debrecen városának kulturális hagyományából is, de mégsem gondolom évszázados múltra visszatekintő helyi specifikumnak. Inkább egy olyan értékgököny szemléletként, magatartásként határoznám meg, amely egyrészt hihetetlen fontosnak tartja a tradicionális tudományos és műfaji biztonságot, másrészt abban is észreveszi a nívót, amelyben sokak még nem látnak mást, csak összevisszaságot. Nem azt akarom mondani, hogy az *Alföld*nek döntő szerepe lett volna Esterházy vagy Oravecz Imre megkerülhetetlen pozíciójának kialakításában, de valami szerepe azért mégiscsak volt ebben a vonatkozásban, hiszen a kritikusok nagyobb része dilettánsnak tartotta Esterházyt, az *Alföld*ben pedig sorra jelentek meg a köteteli prózapoétikai összetettségét felmutató írások, jellemzően konzervatív szemléletű irodalomtörténészek tollából. Ki tudja, talán ez a Barta-iskola öröksége. Barta János neve ma már kevésbé ismert, de a 20. század egyik fontos alakja ő, aki nem mellesleg Baumgarten-díjas szerzője volt a Babits által főszerkesztett *Nyugat*nak, elsőként ő írt az egzisztencialistákról Magyarországon a '20-as/'30-as évek fordulóján. '56 után azonban parkolópályára állították, de a '60-as évek közepén újra előhozhatta azokat a szellemtörténeti dolgokat, amelyeket egy évtizeddel korábban például még túlságosan idealistának tartottak. Nem azt állítom, hogy ezek a szövegek a Debreceni Egyetemen nevelkedett tanítványaira egyformán hatottak, de véleményem szerint egy műcentrikus, antimarxista, önálló és merészen újító esztétikai gondolkodás csíráit el tudta ültetni valamennyiünkben. Ez a művek belső összefüggéseire koncentráló szemlélet jellegéből kifolyólag alkalmas volt arra, hogy az *Alföld* minden rovatát áthassa, és én meg vagyok győződve arról, hogy a rovatvezető kollégák koncepcióját is formálta valamilyen mértékben.

Juhász Tibor: „Hagyomány már, hogy a debreceni irodalmi napokon olyan témák kerülnek megvitatásra, amelyek jelenségértékűek, azaz nemcsak pillanatnyilag felöltő különvéleményekben, alkalmi cikkváltásokban megfogalmazódó aktualitások, hanem a jelen irodalmi életét tartósan befolyásoló, olykor gyaníthatóan a jövőt is meghatározó állapotok, tendenciák.” – mondta Simon Zoltán irodalomtörténész, az *Alföld* szerkesztője '78-ban az irodalmi napok summájaként. Mennyiben érvényes a megállapítása a DIN elmúlt ötven évére nézve?

Imre László: Sajnos nem tudtam még végigolvasni az elmúlt ötven év anyagait ahhoz, hogy érdemben válaszolni tudjak erre. Hiszen nemcsak a DIN kivonatait kellene megnézni, hanem a tanulmányrovatban publikált szövegeket is, és akkor tudnánk megbízható alapossággal megerősíteni vagy cáfolni Simon Zoltán kijelentését.

Juhász Tibor: Az Ön számára melyik évben rendezett tanácskozás a legemlékezetesebb?

Imre László: A '88-as konferenciát emelném ki, amelynek címe *Az irodalmi progresszió lehetőségei és feltételei* volt. Ez véleményem szerint egy fordulatként határozható meg, hiszen először fogalmazódott meg intézményes keretek között, hogy a magyar próza alakulástörténetének legújabb fejezetét Esterházy Péter, Mátyás Iván, Mészöly Miklós és Nádas Péter művei nyitották meg. Sándor Iván nagyon alapos bevezető előadást tartott a '60-as évekről, amikor még ott vannak az öregek, megszólal például Bibó és Déry, szót kap Németh László is, Ottlik munkásságáról is egyre több szó esik, de megvannak a gátló tényezők is. Például *Az atléta halála* előbb jelenik meg Párizsban, mint Budapesten, Hernádi Gyula neve pedig nem kerülhet fel a *Szegénylegények* címlistájára. De a sor folytatható a '70-es években a Lukács-tanítványok emigrációba kényszerítésével, a '80-as években pedig a *Mozgó Világ*- és a *Tiszatáj*-botrány mutatja a tévedéseket. A pártközpont nevében ugyanezen az ülésen Pál Lénárd a felülről irányított tevékenységek helyett az alulról szerveződő társadalmi közreműködések fontosságára helyezi a hangsúlyt. Sokan szólnak hozzá az idős Nemes Nagy Ágnestől kezdve az akkor még fiatal sűvölvénytehetségként jelen lévő költőig, Zalán Tiborig. És mindenki konstatálja, hogy a '48 óta hiányzó politikai szabadság perspektívája végre reményeket ébreszt. Hadd idézem a legfiatalabb hozzászóló, a huszoneves *Alföld*-szerkesztő, Keresztury Tibor szavait: „A kizárólagosság és elfogultság koncepciójának ma, az őket érvénytelenítő művek, teljesítmények fedezetével kell végképp háttérbe szorulniuk, hogy ne gátolják az irodalom öntörvényű mozgásfolyamatait, melyek – nem kis részben épp az új prózának köszönhetően – az ún. sorsvállaló és az újító poétikájú áramlatok kiegyenlítődése felé mutatnak.”

Juhász Tibor: Milyen szerepet töltött és tölt be jelenleg a DIN az ország kulturális életében?

Imre László: A jelenlegi DIN értékét, súlyát nem nehéz érzékelni. Nem politikai áthallások, hanem aktuális közérzeti, közéleti s főképpen művészi kérdésekben tud gyarapítani bennünket. Az országos kulturális életben is megvan a szerepe, és tovább viszi azt a hagyományt, amelyet a Csokonai–Fazekas Mihály- vagy a Gulyás Pál–Németh László-korszakok fémjeltek, illetőleg amely a '60-as–'70-es években egyszerre adott „újat”. Ezt a messzire vezető „újat” a kortársak rendszerint csak nehezen vagy egyáltalán nem is érzékelik, éppen ezért nem lehet elégszer felelegetni, hogy az *Alföld* folyóirat milyen korán kinyitotta a kapuit Esterházy vagy Oravecz munkássága felé. Talán a mai tanácskozások a megszűnt politikai elnyomás következtében nem telnek meg olyan gyorsasággal, mint a rendszerváltás előtt, viszont éppen az elmúlt évtizedekben olyan írói-költői nagyságok kötődtek Debrecenhez, mint Borbély Szilárd

vagy Térey János. És most is kötődnek, még ha egyelőre nem is lehet tudni róluk, hogy nagyságokká nőnek. Itt nevelkedett régen is, és bizonyul itt nevelkedik most is irodalmunk több jeles szakembere, ez pedig a pezsgő irodalmi és tudományos élet jelenlétét is magával hordozza, elevenséget és rangot biztosít a Debreceni Irodalmi Napoknak. Így aztán kijelenthető, hogy Istennek hála nem állunk hátrébb, mint Csokonaiék vagy Németh Lászlóék korában.

